

NEDERLANDS

SILENT

FILM 2023
FESTIVAL

CATALOGUS 2023

12 T/M 15

TICKETS

JANUARI 2023

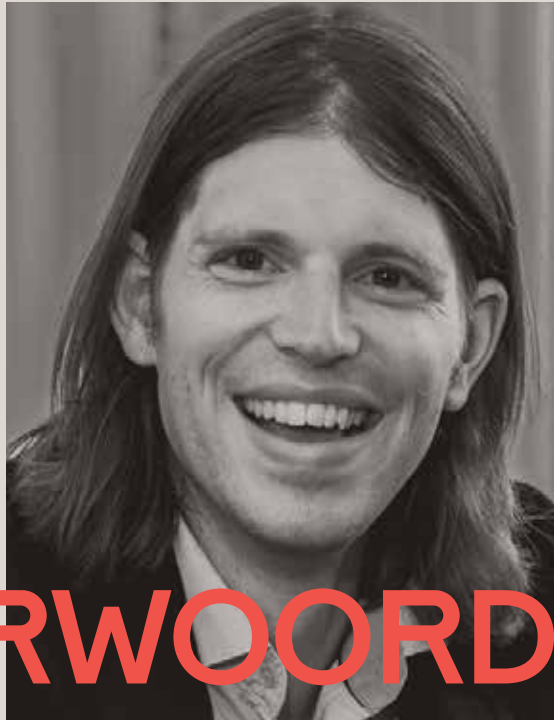
eye

KUNSTFLOEC
ERABAN

cultuur
eindhoven

PARK
THEATER

WWW.NSFF.NL

VOORWOORD

Het is op dit moment bijna niet meer voor te stellen dat we vorig jaar, vanwege corona, nog een volledig gelivestreamd programma hadden. Maar nu, na 2 digitale edities, hebben we eindelijk weer live publiek in de zaal! Het voelt als een nieuw begin, waarbij we ons festival toch een beetje opnieuw hebben uitgevonden. Nieuwe gezichten in het team, nieuwe vormgeving en meer films, musici, achtergronden en speciale gasten dan ooit tevoren!

Ook dit jaar zijn we de uitdaging aangegaan een programma samen te stellen dat recht doet aan de verscheidenheid die de stille film te bieden heeft. We kijken of de films toegankelijk genoeg zijn voor diegenen die het eerst met stille film kennismaken, maar selecteren ook op hoe actueel de films zijn. Niet alleen volgen we, zoals elk jaar, de ontwikkelingen op de voet wat betreft herontdekte films en schitterende nieuwe restauraties, maar zijn we ons ook bewust van de tijdgeest van nu. Zo bouwen we verder aan eerherstel voor de vrouwelijke filmmaker, vertonen we een jarenlang verboden satirische film uit Oekraïne, maar kijken we ook goed of bepaalde denkbeelden uit het begin van de vorige eeuw passend zijn om nu te vertonen, en hoe we een juiste context kunnen bieden, mochten deze elementen in een film voorkomen. Het programma dat er nu staat is zoals het echte leven: er wordt gelachen, gehuild, gebeefd van angst, genoten en lief gehad; een reminder aan veel van wat er belangrijk is in het leven, om mooi 2023 in te gaan.

Rest mij nog een dankwoord uit te spreken aan het team, het bestuur, al onze partners en sponsors, voor de enorme inzet, steun, passie en support om deze zesde editie van het Nederlands Silent Film Festival te realiseren. En natuurlijk onze dank aan u, het publiek. Want de stille film, met live muzikale begeleiding, is toch een vorm die het best tot leven komt, wanneer deze met anderen samen wordt beleefd.

- Daan van den Hurk | Director Nederlands Silent Film Festival

ANIMATED ADVERTISING FILMS:

GEORGE DEBELS

Aan het begin van de 20e eeuw stond niet alleen de film maar ook het medium reclame in de kinderschoenen. De geanimeerde reclamefilm was onontgonnen terrein en de Belgisch-Nederlandse filmmaker George Debels (1890-1973) hield er zich zo'n twintig jaar vol overgave mee bezig. Debels werd geboren in Antwerpen en kwam tijdens de Eerste Wereldoorlog naar Nederland. In Amsterdam maakte hij tientallen korte reclamefilms, vaak onder de naam MacDjorski, en werkte hij regelmatig samen met andere Nederlandse filmmakers, zoals Alex Benno of Otto van Neijnenhoff. Zijn film Een Avontuurtje in 't Luchtruim uit 1919, een promotiefilm voor de Eerste Luchtverkeer Tentoonstelling Amsterdam (ELTA), is de oudst bewaard gebleven Nederlandse animatiefilm.

In zijn films worden vaak korte verhaaltjes verteld waarin de allerlei alledaagse producten waarvoor reclame wordt gemaakt een spelen: zoals Inventa gasfornuizen, de eerste Ford auto's, Sickses chocoladerepen, Friesche Vlag melk en de meest uiteenlopende tabaksartikelen. De films in dit programma geven daarmee een mooi tijdsbeeld van gebruiken en gewoontes in de lage landen in de jaren van het interbellum. Sommige cliché beelden lijken nooit te veranderen, zoals de Hollandse tulpenvelden en fietsen, terwijl we bij bepaalde raciale en culturele stereotypen tegenwoordig onze wenkbrauwen fronsen.

Aan het begin van de 20e eeuw stond niet alleen de film maar ook het medium reclame in de kinderschoenen. De geanimeerde reclamefilm was onontgonnen terrein en de Belgisch-Nederlandse filmmaker George Debels (1890-1973) hield er zich zo'n twintig jaar vol overgave mee bezig.

Debels werd geboren in Antwerpen en kwam tijdens de Eerste Wereldoorlog naar Nederland. In Amsterdam maakte hij tientallen korte reclamefilms, vaak onder de naam MacDjorski, en werkte hij regelmatig samen met andere Nederlandse filmmakers, zoals Alex Benno of Otto van Neijenhoff. Zijn film Een Avontuurtje in 't Luchtruim uit 1919, een promotiefilm voor de Eerste Luchtverkeer Tentoonstelling Amsterdam (ELTA), is de oudst bewaard gebleven Nederlandse animatiefilm.

In zijn films worden vaak korte verhaaltjes verteld waarin de allerlei alledaagse producten waarvoor reclame wordt gemaakt een spelen: zoals Inventa gasformuizen, de eerste Ford auto's, Sicksz chocoladerepen, Friesche Vlag melk en de meest uiteenlopende tabaksartikelen. De films in dit programma geven daarmee een mooi tijdsbeeld van gebruiken en gewoontes in de lage landen in de jaren van het interbellum. Sommige cliché beelden lijken nooit te veranderen, zoals de Hollandse tulpenvelden en fietsen, terwijl we bij bepaalde raciale en culturele stereotypen tegenwoordig onze wenkbrauwen fronsen.

Alleen al vanwege het grote aantal films dat hij produceerde is George Debels de belangrijkste animatiefilmpionier van Nederland. In de tijd dat hij begon met het maken van animatiefilms was er in Nederland en België nog nauwelijks sprake van animatiefilmproductie. Hij moest dan ook vaak zelf het wiel uitvinden. Hij keek daarbij goed naar buitenlandse films die in de bioscoop te zien waren, want in zijn films zijn duidelijk invloeden herkenbaar van karakters uit de Amerikaanse animatiefilms zoals 'Felix the Cat' van Otto Mesmer & Pat Sullivan of 'Koko the Clown' van de Fleischer studio's. Maar hij liet zich ook inspireren door de trickfilms van de Franse filmmaker Georges Méliès. Voor dit programma zijn films geselecteerd die het hele Debels' oeuvre omvatten; van de oudste Nederlandse animatiefilm tot en met de vroege experimenten met geluidsfilm uit de jaren dertig zoals de film Opa's Wijze raad uit 1934, een reclamefilm voor de Eindhovens sigarenfabriek Willem I.

De meeste films in dit programma zijn afkomstig uit de rijke collectie van Eye Filmmuseum en recentelijk heeft Eye een speciale playlist op YouTube gepubliceerd. Er is geen definitieve filmografie van het werk van Debels en een aanzienlijk deel van zijn oeuvre is waarschijnlijk verloren gegaan. Toch leveren doorlopend historisch onderzoek en archiefwerkzaamheden soms verrassende nieuwe inzichten en puzzelstukjes. Zo konden er onlangs drie, eerder ongeïdentificeerde, films uit de collectie van CINEMATEK aan de filmografie worden toegevoegd. Alle drie de films zijn te zien in dit programma. Een recente samenwerking met studenten van de Hogeschool van de Kunsten Utrecht resulteerde in een lichtvoetige documentaire over de onderbelichte rol van Debels als innovator van de Nederlandse animatie. In de documentaire worden animaties, archiefbeelden en interviews met familieleden en animatiespecialisten op een inventieve manier gecombineerd, en het onderzoek van de studenten leverde ook nieuwe inzichten op over het werkproces van Debels.

Dit programma, met daarin een selectie van historische films en de recent gemaakte documentaire, biedt een unieke kans om kennis te maken met deze vergeten animatiefilmer en zijn films.

Programma in samenwerking met Kaboom Animation Festival, familie George Debels, Eye Filmmuseum in Amsterdam, Cinematek, het Koninklijk Belgisch Filmarchief in Brussel en Hogeschool voor de Kunsten Utrecht.

- Geschreven door: **Mette Peters**

FILMPROGRAMMA

GEORGE DEBELS: NEDERLANDSE ANIMATIEPIONIER

filmmakers: Salomé de Jong & Yanniek Klijn & Suzanne van Leeuwen & Tess Jones & Lena Umbgrove, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht 2022, 12:10min

Deze film gaat over de Belgisch-Nederlandse animatiepionier George Debels en zijn reclamefilms. Een studentenproject waarin animatie, archiefbeelden en interviews met nabestaanden en animatiespecialisten worden gecombineerd tot een unieke lichtvoetige animatiedocumentaire.

kopie: HKU

EEN AVONTUURTJE IN 'T LUCHTRUIM

regie: George Debels & Alex Benno, 1919, zonder geluid, 1:59min

Kom kijken naar de vliegemonstraties boven Amsterdam-Noord. Promotiefilm voor de E.L.T.A., Eerste Luchtverkeer Tentoonstelling Amsterdam.

kopie: Eye

EEN REISJE NAAR DE MAAN

George Debels, Mac-Djorski-Films, 1928, zonder geluid, 2:32min

Er is maar één rijwiel echt bestand tegen meteorstenen op je fietstocht door de ruimte. Alleen met een oersterk Nederlandsche Kroon Rijwiel kom je veilig aan op de maan. Reclame van R.S. Stokvis & Zn.

kopie: Eye

EIND GOED, AL GOED

George Debels, Mac-Djorski-Films, 1929, zonder geluid, 3:37min

Mimi wordt door haar Mevrouw ontslagen vanwege haar slechte kookkunsten. Bij haar nieuwe Meesteres kan ze haar gram halen dankzij het nieuwe Inventa gasformuis.

kopie: EYE

NOG ZOO DOM NIET

George Debels, Mac-Djorski-Films, 1928, zonder geluid, 2:45min

Een gevangene ontsnapt omdat het eten in de gevangenis hem niet smaakt en hij niet kan leven zonder chocoladerepen, want 'Sicksz smaakt toch beter'

kopie: Cinematek

EEN GOED RECEPT / UNE BONNE RECETTE

George Debels, Mac-Djorski-Films, 1928, zonder geluid, Franse (tussen)titels, 5:16min

Niet zijn dokter maar zijn kat weet kent de beste remedie voor de zieke baas: een goed glas stout van bierbrouwerij De Gekroonde Valk uit Amsterdam.

kopie: Eye

AMSTEL BIER

George Debels, Mac-Djorski-Films, 1928, zonder geluid, 3:20min

Verschillende biermerken meten zich met elkaar tijdens een hardloopwedstrijd in het stadion. Er kan er maar één de beste zijn.

kopie: Eye

OPA'S WIJZE RAAD

George Debels, Rex Film, 1934, met geluid, 2:16min

De populaire Nederlandse volkszanger Kees Pruis bezingt opa's wijze raad over sigaren: Er is maar één Karel I. Liedtekst geschreven door de bekende tekstschrijver Jacques van Tol.

Kopie: Cinematek

FILMPROGRAMMA

NIEMEIJER'S STER TABAK

George Debels, Mac-Djorski-Films, 1930, zonder geluid, 3:25min

Felix de snelteekenaar schetst de pijprokers van Niemeijer's Stertabak: de tandarts, de schoolmeester, de kantoorbediende, de steenhouwer, de hengelaar, de landbouwer, de reiziger, de bakker en de mijnheer in 't algemeen.

Kopie: Eye

WAAROM FLUX GELUKKIG IS!...

George Debels, 1929, zonder geluid, 4:40min

Een gecombineerde reclamefilm voor verschillende producten: sigaren, waspoeder, boter, snoepgoed, beschuit, babyvoeding en de mode van 1930.

kopie: Eye

AVONTUREN VAN KO DE KOE

George Debels, 1936, met geluid, 6:35min

Omdat de vraag naar Friesche Vlag melk toeneemt en de voorraad uitgeput raakt vliegt Ko de Koe van Nederland naar Indonesië met een raket vol blikken melk.

kopie: Eye

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLQr5oaajRw8P5FXQDE-QVKOfirxiZmDj7>

George Debels, Nederlandse Animatiepionier

APTITO AUGURKEN

George Debels, Rex Film 1936, met geluid, 1:04min.

Augurken van Aptito uit Geertruidenberg zijn knappend en smakelijk, onmisbaar bij diner en borrel. En ook de kinderen zijn er dol op!

kopie: Eye

HET GEHEIM VAN DEN SPHINX

George Debels, Rex Film, 1935, met geluid, 2:12min

Twee expeditieleden redden de sfinx uit de klauwen van leeuw Slokop. Als beloning krijgen zij de geheime samenstelling van eeuwenoude Egyptisch sigaretten recept te horen: thans gebruikt door de makers van Broches.

kopie: Eye

LOVE LIFE AND LAUGHTER

“Wat is het geheim van Betty Balfour? Is het haar charmante lach, haar stralende oogen, haar alles overwinnende persoonlijkheid, en jeugd? Wie zal het zeggen en waartoe er zich in te verdiepen! Onze sombere en zorgvolle tijd heeft Betty Balfour noodig, want zij brengt verstrooiing met haar gezonden humor en zilveren lach.” schrijft de Bredasche Courant op 27-11-1923. Het had echter net zo goed vandaag in onze eigen aankondiging kunnen staan van deze, volgens het letterkundig nieuwsblad HET VADERLAND in 1924 ‘een der mooiste films van deze pracht-artiste.’

De Amstelbode lijkt het antwoord te hebben op de hierboven gestelde vraag en schrijft op 13-10-1923: “Het geheim van haar succes ligt in het feit, dat zij nooit een rol speelt, die boven haar kracht gaat, terwijl zij onder alle omstandigheden haar Squibs-creatie, die haar een vrolijk plaatsje aan het firmament van de filmwereld bezorgde, continueert. Men zou haar de vrouwelijke pendant van Charlie Chaplin kunnen noemen, als haar spel niet van een geheel ander genre was.”

Betty Balfour was één van de grootste Britse actrices in het stille film tijdperk. Om de Avondpost van 22-12-1923 te citeren “.deze guitige Engelsche filmster met zulk een natuurlijkheid, eenvoudig en charme gespeeld, dat de onwerkelijkheid tot realiteit wordt.”

Als je naar aankondigingen en advertenties voor LOVE, LIFE AND LAUGHTER (in het Nederlands SQUIBS, DE KONINGIN VAN DE MUSIC HALL getiteld.*) gaat zoeken, dan blijkt dat deze film jarenlang door heel Nederland heeft gespeeld. Toch is deze toen zeer goed ontvangen film lange tijd verloren geweest. Hij heeft zelfs lang op de BFI Most Wanted lijst gestaan, een initiatief om actief verloren gewaande films terug te vinden.

Het mooie Hattem, een Nederlandse Hanzestad aan de rivier de IJssel, is een schilderachtig plaatsje. Het had ook een gebouwtje dat maar liefst 3 jaar dienst heeft gedaan als bioscoopje. En het kan niet anders, of LOVE, LIFE AND LAUGHTER heeft daar ook gespeeld, misschien wel voor één van de laatste keren in Nederland. Tot vandaag 13 januari 2023. Want toen dit gebouw gerenoveerd moest worden werden er een aantal filmblikken gevonden. In de hoop dat hier uniek WOII materiaal in zou zitten werden deze blikken naar het Eye Filmmuseum gebracht. Maar wat er daadwerkelijk werd gevonden, wordt vanavond vertoond.

**) blijktbaar waren titels met Nederlandse en Engelse woorden door elkaar in 1923 al gewoon.*

- Geschreven door: Daan van den Hurk

NEW

BEGINNINGS

Januari is de start van een nieuw jaar, een moment waarop we graag opnieuw beginnen of herbronnen, liefst met enkele goede voornemens. Omdat het Nederlands Silent Film Festival dit jaar voor de eerste keer in twee jaar opnieuw live kan doorgaan, leek ons het een leuk idee om 'het nieuwe,' in al zijn verschijningen, uitbundig te vieren. We wilden ook van de gelegenheid gebruik maken om het werk van vrouwelijke scenaristen, regisseurs, coloristen en monteurs in de schijnwerpers te plaatsen, om zo de vele getalenteerde vrouwen die een actieve rol hebben gespeeld tijdens de eerste twee decennia van de filmgeschiedenis overal ter wereld ook te vieren. Dit programma met films, die telkens (minstens) één belangrijke creatieve inbreng van vrouwen kent, gaat breed genomen over opnieuw beginnen, nieuwe kansen, onverwachte ommekeren, opwindende veranderingen en verrassende nieuwe perspectieven. We presenteren zes films, uit Denemarken, Frankrijk, Engeland en de Verenigde Staten, die allemaal zowel het plezier als de onaangename kanten van elk nieuw begin illustreren. We selecteerden zowel documentair materiaal als experimentele films, een vroege komedie en een fraaie reclamefilm, want New Beginnings, belooft een gevarieerd programma en een echt visitekaartje voor vrouwelijke filmmakers tijdens de eerste jaren van de filmgeschiedenis.

In Grundlovsdagen, den 5 juni 1915 (1915) capteren twee Deense vrouwen, Julie Laurberg en Franziska Gad, beelden van de processies en vieringen die plaatsvonden ter gelegenheid van het vrouwenstemrecht in Denemarken. Laurberg en Gad, die een succesvolle portretstudio runden in Kopenhagen, waren ook de officiële fotografen voor het Deense hof en konden hierdoor gemakkelijk dit keerpunt in de geschiedenis van de vrouw, waarvoor overigens hard gevochten was, van nabij meemaken. In The Troublesome Stepdaughters (1912), met een scenario van de Amerikaanse scenarist Marguerite Bertsch, ontstaan er spanningen tussen de nieuwe vrouw van een vader en zijn vijf dochters. Bertsch, die een opleiding als leerkracht had genoten aan Columbia University, werkte in een school voor ze een vaste schrijver werd voor Vitagraph in 1911. Ze was daarmee één van de vele Amerikaanse vrouwen die zich waagden aan scenario schrijven in de eerste jaren van de filmindustrie. Bertsch's intellectuele en dramaturgische kwaliteiten zorgden ervoor dat professioneel succes niet lang uitbleef en ze kreeg de kas om enkele films te (co-) regisseren. Toch verliet ze de film industrie op een hoogtepunt.

Er werden niet alleen in commerciële middens films gemaakt, en film maken werd steeds populairder als een kunstvorm voor iedereen. I'd be Delighted To! (1932) is een amateurfilm gemaakt door het koppel Cynthia en S.W. "Winkie" Childs Jr en het is een voorbeeld van een totaal ander soort van nieuw begin: een nieuwe romance en prille intimiteit. De filmmakers gaan speels te werk en ze tonen een gezellige date tussen een man en een vrouw door ons enkel hun handen en voeten te tonen, een creatieve keuze die hen plekje bezorgde in de Amateur Cinema League's 'Tien Beste' lijst voor 1932. De film illustreert de verrassende vrijheid en originaliteit van zij die buiten het professionele circuit werkten, en Cynthia zou later solo de film Seductio Ad Absurdum (1940) regisseren.

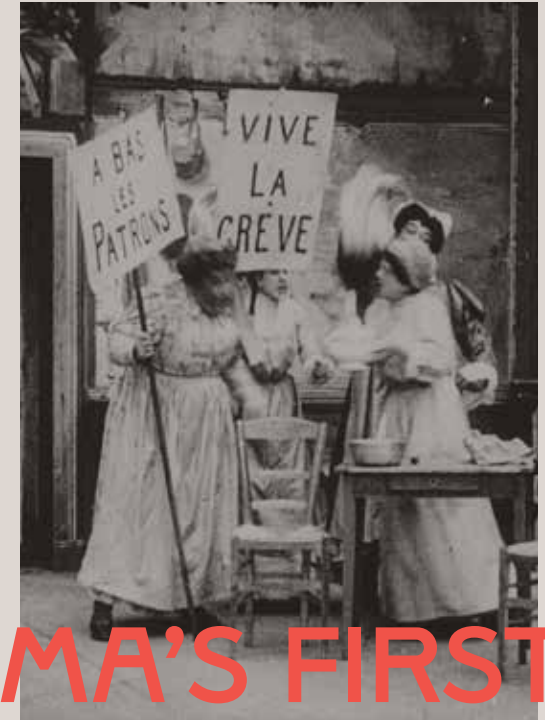
Minder romantisch, maar daarom niet minder interessant is het werk van de Franse avant-garde filmmaker en theoreticus Germaine Dulac. Voor Dulac was de filmkunst een nieuwe en moderne vorm van expressie, waarin emotie kon worden gecreëerd door middel van beweging, ritme en contrasten. Ze wilde een filmkunst die vrij zou zijn van narratieve en literaire valstrikken - een "pure cinema" - en een film als Themes et Variations (1928), die ze zelf regisseerde en monteerde, moest de mogelijkheid van film als een visuele symfonie illustreren.

Als veelzijdig filmmaker, theoreticus, theatercritica, activiste, toneelacteur én een feministisch journaliste, was Dulac een echte pionier van zowel de impressionistische als de avant-garde bewegingen in de jaren 1920 in Frankrijk. In de jaren dertig was ze overigens betrokken bij de oprichting van de Cinémathèque Française.

De Britse gedramatiseerde reclamefilm *Changing Hues* (1922) verzekert ons dat modieuze kledij dé sleutel is tot romantisch succes en geluk. Deze handgekleurde film maakt reclame voor kleerverf- en wasproducten en maakt duidelijk dat zelfs als je je geen nieuwe jurk kan veroorloven, je in een oude jurk in een frisse kleur er toch als nieuw kan uitzien. In vroege filmtijden beschouwde men hand- en stencilkleur technieken als een typisch vrouwelijke activiteit omwille van het heel precieze en monotone karakter van het werk.

Nieuwe kansen en een fris begin kunnen ook verrassend zijn. In de Deense komische western, *MANDEN UDEN FREMTID (THE MAN WITHOUT A FUTURE)* (1916), ontdekt de titelheld dat hij niet zomaar een cowboy is, maar eigenlijk van aristocratische afkomst is. Dat opent heel wat nieuwe romantische perspectieven! De film werd geschreven door de eerste professionele Deense scenariste, Harriet Bloch, die zich de regels van de kunst zelf had aangeleerd. Deze romantische, niet gewelddadige western, schreef ze speciaal voor één van de grootste Deense sterren van het moment, de knappe Valdemar Psilander. Ze hadden al eerder samengewerkt en Psilander had Bloch toevertrouwd dat het zijn droom was om ooit een cowboy te kunnen spelen. En zo geschiedde. Ondanks het succes verliet Bloch de filmindustrie in de vroege jaren twintig om ergens anders opnieuw te beginnen.

- Geschreven door: Anke Brouwers & Kate Saccone

CINEMA'S FIRST NASTY WOMEN

Dit programma onderzoekt slapstick-komedies van 1906 tot 1913, allemaal afkomstig uit de Cinema's First Nasty Women-collectie, en probeert te begrijpen of ze destijds net zo bizar waren voor het publiek als ze nu in onze ogen lijken. Tonen deze films de wilde verbeeldingskracht van hun makers meer dan een eeuw geleden, of zouden ze een vrij nauwkeurige weerspiegeling kunnen zijn van wat er werkelijk gebeurde? En als ze echt geworteld waren in de realiteit, zouden we deze films dan niet serieuzer moeten nemen, als commentaar op zaken uit het echte leven, in plaats van dwaze fantasieën?

LA GRÈVE DES BONNES (THE MAIDS' STRIKE) (FRANKRIJK 1906)

Regie: Charles-Lucien Lépine. Scenario: André Heuzé. Fotog: Segundo de Chomon. Prod: Pathé Frères. Première: 10 oktober 1906. Speelduur: 7 min. Ook uitgebracht als: Servants' Strike (VK); La grève des cuisiniers (alternatieve Franse titel); La huelga de las sirvientas (Spanje); Lo sciopero della serve (Italië); Huelga de criadas (Mexico). Digitalisering van een 35mm-kopie van het British Film Institute.

De dienstmeisjes gaan allemaal in staking! Ze protesteren op straat met borden als “Lang leve de staking!” en “Weg met bazen!” De politie kan ze niet in bedwang houden of ze controleren. De vrouwen houden vurige toespraken op een arbeidsraadvergadering en drinken uitbundig in een bar. 1906 was het piekstakingsjaar in Frankrijk, tot 1914, het jaar waarin 1.309 stakingen 438.000 arbeiders de straten op stuurden. Hoewel de film bedoeld was als een bespotting van het activisme van werkende vrouwen, overleeft hij vandaag als een krachtig document. Leve de staking! Maggie Hennefeld

LA GRÈVE DES NOURRICES (THE NURSEMAIDS' STRIKE) (FRANKRIJK 1907)

Regie: André Heuzé. Prod: Pathé Frères. Première: 13 september 1907. Speelduur: 12 min. Ook uitgebracht als: The Nurses' Strike (VS); Huelga de nodrizas (Argentinië); Streik der Ammen (Duitsland). Digitalisering van een 35mm-kopie van Fondation Jérôme Seydoux-Pathé.

La Grève des nourrices, een film van André Heuzé.

Productie Pathé frères, 1907. © Fondation Jérôme Seydoux-Pathé

De kindermeisjes organiseren een algemene staking om te protesteren tegen hun erbarmelijke arbeidsomstandigheden. Ze marcheren door de straten en komen gewelddadig in botsing met de politie, die geen partij is voor hun collectieve feministische woede. Ondertussen organiseren kinderen een tegenprotest en worden koeienuiers ingezet als vervangende arbeiders. Baby's worden gevoed door koeien door plastic buizen in het emblematische slotshot, dat de centrale boodschap van de film samenvat: een andere wereld is mogelijk. Wellicht herken je meerdere beelden uit The Kitchen Maid's Strike (ook in deze verzameling), een jaar eerder gefilmd door Pathé. Het was niet ongebruikelijk dat filmmaatschappijen hun eigen scenario's hergebruikten (vaak met verschillende acteurs of personages), maar het was verrassend dat ze ook hun eigen beeldmateriaal hergebruikten. We zien hier zelfs een geduplicateerde scène die verloren was gegaan (of geknipt) uit de overgebleven filmkopieën van Kitchen Maid's Strike. Maggie Hennefeld

LES FEMMES COCHERS (THE COACHWOMEN) (FRANKRIJK 1907)

Regie: André Heuzé. Prod: Pathé Frères. Première: 15 februari 1907. Speelduur: 10 min. Ook uitgebracht als: The Cabby's Wife (VS). Digitalisering van een 35mm-kopie van Fondation Jérôme Seydoux-Pathé.

Les Femmes cochers, een productie van Pathé frères, 1907. © Fondation Jérôme Seydoux-Pathé

Hoewel het misschien vreemd klinkt, waren rond 1906 vrouwelijke paardentaxichauffeurs een rage in Parijs. Ze werden les femmes cochers genoemd en ze werden zo'n populaire attractie dat ze vaak verschenen in Franse films genoemd naar of met een 'femme-cocher' in de hoofdrol. In deze komedie strompelt een koetsier dronken naar huis en daagt zijn vrouw uit om de teugels over te nemen. Tijdens haar dienst gebeuren er meer dan een paar verkeersongevallen en andere ongelukjes. De vrouwelijke taxichauffeurs belanden allemaal op het politiebureau. Nadat alles is opgehelderd, rijden ze weg in hun koetsen en hebben ze plezier terwijl ze samen roken van pijpen. Maggie Hennefeld

CUNÉGONDE FEMME COCHÈRE (CUNÉGONDE THE COACHWOMAN) (FRANKRIJK 1913)

Cast: Little Chrysia (Cunégonde). Product: Lux. Release: 14 februari 1913. Speelduur: 6 min. Ook uitgebracht als: Arabella and the Wizard (VS); Cunegonde als huurkoetsier (Nederland). Digitalisering van een 35mm-nitraatkopie van EYE Filmmuseum.

Cunégonde trekt de werkkleding van haar zieke echtgenoot aan om hem te vervangen als koetsier. Als dit gedurfd en een beetje surrealistisch klinkt, was het in die tijd eigenlijk heel gebruikelijk. Vanaf 1906 kwamen vrouwelijke koetsiers in de mode in Parijs. Ze werden les femmes cocher[s] genoemd en werden populaire bezienswaardigheden die vaak de voorkeur hadden van de klanten. Het surrealisme begint echter op het moment dat Cunégonde begint te rijden en ze een fakir aanrijdt, die een vloek over haar uitspreekt, haar paard in een zebra verandert, haar wagen in een kast en haar klanten doet verdwijnen. Een van de meest absurde episodes, met veel trucage, de film eindigt met een close-up van de wanhopige Cunégonde! - Elif Rongen-Kaynakçi

MADAME FAIT DU SPORT (MADAME IS ATHLETIC) (FRANKRIJK 1908)

Prod: Pathé Frères. Première: 12 juni 1908. Speelduur: 10 min. Ook uitgebracht als: Athletic Woman (VS). Digitalisering van een 35mm-kopie van Fondation Jérôme Seydoux-Pathé.

Madame fait du sport, een productie van Pathé frères, 1908. © Fondation Jérôme Seydoux-Pathé

Madame begint haar dag met Sandow-oefeningen. Na een stevige bergbeklimming gaat ze paardrijden en zwemmen. Geen rust na de lunch, in plaats daarvan waagt ze zich aan een lange wandeling bergopwaarts terwijl ze gewichten draagt. Daarna gaat ze fietsen, autorijden en ten slotte gaat ze de strijd aan met mannen in het scherm. Madame's drukke dag put haar mannelijke bediende, die de taak heeft haar bij te staan, volledig uit. Hoewel het een korte komedie is, kan deze film uit 1908 ook worden gezien als een manifest voor de suffragettes die eisten dat vrouwen sport serieus werd genomen. Destijds werd deelname van vrouwen aan sportevenementen ontmoedigd vanwege seksistische zorgen over het fysieke uithoudingsvermogen van vrouwen. In sommige gevallen werden populaire sporten teruggebracht tot minder fysiek intense 'vrouwelijke versies'. Madame's kracht bewijst het tegendeel. - Elif Rongen-Kaynakçi

VENTILATEUR BREVETÉ (THE NEW AIR FAN) (FRANKRIJK 1911)

Scenario: Louis Z. Rollini. Cast: ? (Léontine). prod. Pathé Comica. Première: 14 juli 1911. Release: 21 juli 1911. Speelduur: 4 min. Gerestaureerd door EYE Filmmuseum in 2009 van een nitraatkopie geschonken door Archive Film Agency.

We hebben gezien wat Léontine kan doen met een hoogspanningsbatterij, maar ze is net zo destructief met een draagbare luchtventilator. Het was een historisch hete zomer in 1911 toen Pathé Comica een zeer ingenieuze oplossing bedacht: gemotoriseerde ventilatoren gemonteerd op bewegende voertuigen. Titine en haar gezin maken een snelle fietstocht terwijl ze de hele publieke ruimte verzwelgen in hun razende tornado van lichamelijk aangedreven ventilatie. Ze rijden voetgangers, cafébezoekers en paardenkoetsen omver. Ten slotte worden ze gepletwalst door de superieure ventilator van een benzineslurpende auto. Vertaald uit Le Bulletin Pathé, worden ze “op hun beurt weggevaagd als simpele foetussen” (“se voient balayés à leur tour comme des simples fétus”). Maggie Hennefeld

LA PILE ÉLECTRIQUE DE LÉONTINE (LÉONTINE'S BATTERY) (FRANKRIJK 1910)

Cast: ? (Léontine). Prod: Pathé Comica. Release: september of oktober 1910. Speelduur: 6 min. Ook uitgebracht als: Betty's Electric Battery (VK). Gerestaureerd in 2019 in 4K door Fondation Jérôme Seydoux-Pathé van het niraatnegatief in hun collecties.

La Pile électrique de Léontine, een productie van Pathé frères, 1910. © Fondation Jérôme Seydoux-Pathé

Léontine verlicht ons leven met een elektrische batterij, terwijl ze iedereen op haar pad elektrocutteert. Haar slachtoffers zijn onder meer twee oude dames (gespeeld door mannen in vrouwenkleding), dansers in een café, arbeiders op een bouwplaats, een groep duffe dienstplichtigen en de lokale politie. Om het nog erger te maken, overgiet ze iedereen met emmers water. De negende aflevering van de serie voelt relevanter dan ooit te midden van de huidige wereldwijde opstanden tegen de politie en de rampzalige verwarring tussen productiviteit en plezier. Maggie Hennefeld

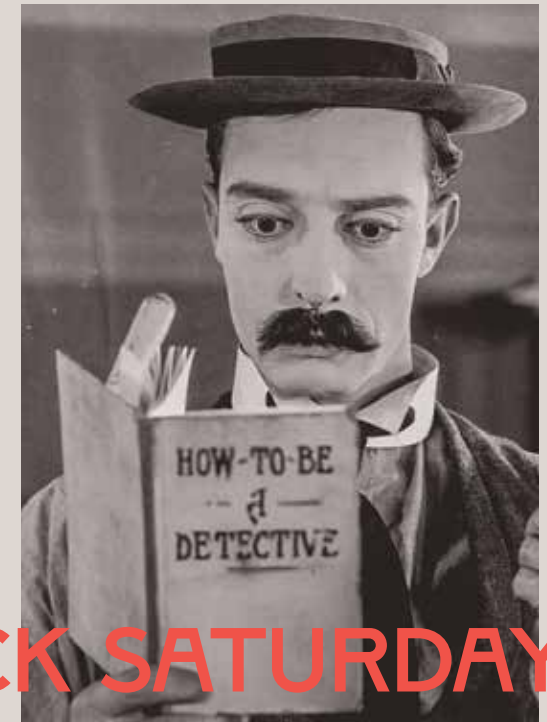
LÉONTINE S'ENVOLE (LÉONTINE WORDT MEEGESLEEPT) (FRANKRIJK 1911)

Cast: ? (Léontine). Prod: Pathé Comica. Première: 23 september 1911. Release: 8 november 1911. Speelduur: 6 min. Ook uitgebracht als: Betty's Flight (VK). Gerestaureerd in 2019 in 4K door Fondation Jérôme Seydoux-Pathé van het niraatnegatief in hun collecties.

Léontine s'envole, een productie van Pathé frères, 1911. © Fondation Jérôme Seydoux-Pathé

Léontine wordt door te veel heliumbalonnen de lucht in gestuurd en maakt een catastrofale joyride door de stad, terwijl haar ouders en de stedelingen haar verwoed achtervolgen. Haar reis wordt verbeeld met oogverblindende luchtbeelden. Dit was de op twee na laatste film van de serie, die steeds nieuwe manieren introduceerde om de ontdeugende opschudding veroorzaakt door Léontine's destructieve overdaad aan ongemotiveerd plezier in beeld te brengen. Of het nu gaat om het varen met een speelgoedboot, het spelen van haasje-over of het eten van een snack (zoals ze doet in veel andere afleveringen in deze verzameling), Titine vindt altijd een manier om het te laten gelden. Normale gewoonten maken de weg vrij voor wereldschokkende catharsis. Maggie Hennefeld

- Geschreven door: Elif Rongen en Maggie Hennefeld

SLAPSTICK SATURDAY DE 'THRILL COMEDIES' VAN HAROLD LLOYD

Hoewel Harold Lloyd zijn carrière begon ervan dromend een serieus acteur te worden, werd hij werd ingehuurd door Hal Roach om comedy te doen. En hij ontdekte al snel dat dat was waar hij echt goed in was. Nadat hij zijn eerstepersonage Lonesome Luke, dat onbedoeld Chaplin te veel imiteerde, achter zich had gelaten, creëerde Harold een nieuw personage onder zijn eigen naam, nadat hij de iconische bril had opgepakt die hem zo herkenbaar maakte. Mede door de bril werd zijn nieuwe personage toegankelijker. Hij werd iemand die eigenlijk je buurman of je vriend zou kunnen zijn.

Jarenlang probeerde Lloyd zijn publiek in spanning te brengen met zijn zogenaamde thrill comedies, die zich vooral afspeelden op hoge wolkenkrabbers. Hoewel de jaren '20 van de vorige eeuw een tijd waren van gedurfde stunts, was er een grens aan het gevaar waaraan de acteurs en stuntmannen konden worden blootgesteld. Het was een gelukkig filmtoeval dat enkele van de meest opwindende scènes in Lloyd's films mogelijk maakte. In Los Angeles is de studio van Hal Roach gebouwd op een heuvel, waar de Hill Street Tunnel onderdoor liep. Bij het filmen van twee mensen die bovenop de heuvel stonden, filmde de cameraman per ongeluk alleen de torso's en de achtergrond, waardoor het leek alsof de mensen op een enorme hoogte stonden.

Het decor voor NEVER WEAKEN is op die plek gebouwd om de illusie te wekken dat Lloyd op een enorm hoge constructie stond, terwijl hij in werkelijkheid niet zo ver van de grond was.

NEVER WEAKEN was zo goed gemaakt dat het onmogelijk leek om het te overtreffen. Maar Lloyd was in staat om dit te doen in zijn enige thrill langspeelfilm SAFETY LAST (1923), die in 2019 op de NSFF werd vertoond.

Laurel en Hardy en de overgang naar geluid

‘[Ha] Roach sceptisch over geluid in korte films’ kopte de Motion Picture News op 4 augustus 1928. De overgang naar geluidsfilm, of ‘talkies’, was ingezet, maar leek nog niet onomkeerbaar. Geluid werd door sommigen omarmd, maar door anderen als een voorbijgaande nieuwigheid beschouwd, of soms zelfs gevreesd. In de jaren ‘20 van de vorige eeuw behoorden de Hal Roach Studio’s tot de meest succesvolle comedystudio’s in de VS. Onder leiding van Roach groeiden acteurs als Charley Chase, Max Davidson, Anita Garvin en Harold Lloyd uit tot grote komediesternen, net zoals het beroemde duo Laurel en Hardy. De meesten van hen speelden in zogenaamde two-reelers; korte komedies van ongeveer 20 minuten, die typisch op twee filmrollen passen. En het was precies deze vorm waardoor Roach geluid zo vreemde. “Geluid en dialoog zijn in prima voor de speelfilm. [...] maar ik ben bang dat het de korte komedie, waarin snelheid een van onze belangrijkste technieken is, zal vertragen.” Een ander probleem was dat er tijd gelaten moest worden om in te lachen. Roach vergelijkt de situatie met een toneelkomedie, waar een acteur kan wachten tot het lachen uitgestorven is. “Je zou kunnen zeggen dat je bepaalde pauzes voor de lach in de film kunt inbouwen, maar dat is onmogelijk... Een lach kan een slechts een seconde of minuten duren. Wat gaat er gebeuren temidden van deze lach als de hoofdrolspelers beginnen te spreken. Het publiek zal bang zijn de tekst te missen en moet abrupt stoppen met lachen.”

In hetzelfde artikel herinnert Roach zich een screening die hij bijwoonde. Het was een programma van talkies, met een van zijn eigen stille films ertussen. Hij voelde zich onzeker, vooral omdat hij de film niet zo goed vond. Maar een meisje kwam het theater binnen met zo’n aanstekelijke lach, dat het zich snel over het publiek verspreidde en ze niet stopten met lachen totdat de film afgelopen was. De film kreeg meer applaus dan alle talkies bij elkaar. “Dat zijn enkele van de dingen die we zullen moeten overwinnen. Natuurlijk zullen we manieren en middelen vinden om het te doen. ‘Ik wou dat het in ieder geval wat langer was uitgesteld, of ik wou dat ik er zeker van kon zijn dat alle anderen geluid inzetten. Als ik dat zeker wist, zou ik als echte nieuwigheid stille two-reelers maken.”

WE FAW DOWN (1928) was de tweede film van Laurel en Hardy met een gesynchroniseerde soundtrack, voorgedaan door HABEAS CORPUS. De track bestond uit muziek en wat geluidseffecten, maar geen dialoog, zodat de film ook als stomme film met live muziek kon worden vertoond, zoals die vanavond wordt laten zien. Het was ook de eerste film waarin regisseur Leo McCarey (AN AFFAIR TO REMEMBER, A LOVE AFFAIR, RALLY ‘ROUND THE FLAG BOYS) alle credits kreeg voor de regie, nadat hij als regie-assistent al zijn stempel had weten te drukken op eerdere films van Laurel en Hardy. Aanvankelijk bevatte de film een sequens waarin het duo per ongeluk vluchtte terwijl ze elkaars broek droegen. Vanwege de beperkte lengte van de two-reeler, moest de scene worden geknipt. Deze was echter te mooi om weg te gooien, dus werd die later gebruikt voor de eerste reel van de thrill komedie LIBERTY (1929).

“Een van de eerste dingen die ik deed, was een filmcamera volledig uit elkaar halen om te ontdekken hoe de lenzen werkten en hoe ik de filmrol op de projector kon krijgen.. Dit fascineerde me. [...] Ik sloot vriendschap met een cameraman en ging naar de editing room... en ontdekte hoe ik filmtrucages kon creëren en hoe ik dingen met een camera kon doen in het theater niet mogelijk waren.” vertelde Keaton aan Kevin Brownlow in een van zijn interviews. Het was niet alleen de camera die Keaton fascineerde. Hij had een algemene voorliefde voor mechanische gadgets en had een speciale kamer in zijn landhuis om er vrijelijk mee te spelen.

SHERLOCK JR is een weergave van Keaton’s fascinatie voor cameratrucs en bevat allerlei toepassingen die Keaton had ontdekt over de magie van de camera. De trucages in deze film worden bijna een eigen personage. De meest opmerkelijke sequens in de film is die waarin Keaton droomt dat hij in de film beland die wordt geprojecteerd en zich moet aanpassen aan de steeds veranderende achtergronden. Keaton zegt: “Elke cameraman in het vak ging meer dan eens naar deze film kijken om erachter te komen hoe we dat in hemelsnaam hadden gedaan.” De filmtrucs waren opmerkelijk verfijnder dan de hoogtetrucs in NEVER WEAKEN. Het filmscherm in de bioscoop die in de film te zien is, is eigenlijk een uitsnede. Door het precies goed te belichten, werd de illusie van een filmscherm gecreëerd. Om de locatieopnamen te maken, mat de cameraman de precieze afstand van de camera tot Keaton, zodat Keaton voor een volgend shot precies op de zelfde plek leek te blijven, terwijl de achtergrond veranderd. “Nadat we een shot hadden gemaakt, brachten we die naar de donkere kamer en ontwikkelden het ter plekke - en brachten het terug naar de cameraman. Hij knipte een paar frames uit en stopte ze in de camera gate. Zodra de achtergrond veranderde, kon hij me precies op de juiste plek plaatsen, zolang de afstand [tot de camera] maar correct was.”

Keaton regisseerde SHERLOCK JR zelf, maar dit was oorspronkelijk niet het plan. Keaton had altijd het gevoel dat hij Roscoe Arbuckle alles verschuldigd was wat hij wist over het maken van films. Het was immers Arbuckle die Keaton in de wereld van de film had ingewijd en samen hebben ze vele films gemaakt. Nadat Arbuckle op tragische wijze door de media werd berecht toen hij verdacht werd van moord en bijna werd veroordeeld, wilde Keaton hem terug aan het werk krijgen door hem aan te nemen als regisseur, zijnde onder een pseudoniem. Na een paar dagen was het echter duidelijk dat Arbuckle nog niet bekomen was van alle stress en niet goed functioneerde. Ze konden hem echter niet zomaar ontslaan. Keaton regelde slim een andere regiebaan voor Arbuckle, een aanbod dat te goed was om te weigeren. Arbuckle, die niet wist dat het Keaton was die het had geregeld, werd door het aanbod voor een dilemma geplaatst, en Keaton zei tegen hem dat ze hem niet graag zouden verliezen, maar dat hij dit aanbod niet moest weigeren. Arbuckle accepteerde dit dankbaar en Keaton ging door met het opnemen van de film onder zijn eigen regie.

- Geschreven door: Daan van den Hurk

JUST AROUND THE CORNER

Frances Marion (1888-1973) was scenarist, journalist, auteur en filmmaker en een van de meest productieve vrouwelijke makers van Hollywood. Gedurende haar hele carrière, die zich uitstrekte van 1915 tot 1946, bewerkte ze teksten van anderen en schreef ze ook originele scenario's. Marion gaf ook les in scenarioschrijven en publiceerde het leerboek *How to Write and Sell Film Stories*. Tijdens haar lange carrière regisseerde Marion zelf slechts twee films; *Just Around the Corner* en *The Love Light* (beide in 1921).

JUST AROUND THE CORNER gaat over het arme gezin *Birdsong*; een moeder en haar zoon Jimmie en haar dochter Essie die samen in New York City wonen. De kinderen werken allebei om de kost te verdienen, terwijl de gezondheid van de moeder snel achteruit gaat. Essie wordt aangetrokken door het glamoureuze nachtleven van de stad en ze vindt een baan als zaalwachter in een goedkoop theater waar ze verliefd wordt op Joe Ullman, een corrupte kaartjesspeculant. Haar moeder smeekt herhaaldelijk om Essie's verloofde te ontmoeten, maar Ullman weigert haar een bezoekje te brengen. Jimmie vreest dat de spanning de ziekte van hun moeder zal verergeren.

Een bewerking van een kortverhaal genaamd 'Superman' door Fannie Hurst, oorspronkelijk gepubliceerd in *The Saturday Evening Post* in 1914, toont de film de ongezonde en oneerlijke leef- en werkomstandigheden in de grote stad. De film bevat documentaireachtige momenten waarop vrouwelijke werknemers worden getoond die gedwongen worden om buiten werktijd door te werken, of mensen die worstelen met de sneeuw en kou bij het ijskoude winterweer.

Jarenlang was *JUST AROUND THE CORNER* onmogelijk te zien, aangezien er slechts twee onvolledige kopieën bewaard zijn gebleven in de filmarchieven: een in de Library of Congress (53 minuten, mist het einde) en de andere in Eye Filmmuseum (58 minuten, mist belangrijke onderdelen zoals de danswedstrijd). In 2021 sloegen deze twee archieven de handen in elkaar om de film met behulp van deze onvolledige elementen te reconstrueren, om een nieuwe versie te maken die aan het publiek kan worden gepresenteerd.

Hoewel ze elkaar qua continuïteit goed aanvullen, zijn deze twee kopieën ontstaan uit verschillende negatieven; een voor nationale en de andere voor internationale release. Dit resulteert in scènes die volledig zijn opgebouwd uit verschillende opnames, geschoten vanuit verschillende hoeken, lengtes en afstanden. Aangezien de binnenlandse versie die in de Library of Congress wordt bewaard de betere opnames bevat, kregen deze waar mogelijk de voorkeur voor de reconstructie. De laatste rol is volledig afkomstig uit de buitenlandse releaseversie die bij Eye wordt bewaard. Het is belangrijk op te merken dat, hoewel het resultaat het meest complete verhaal vertegenwoordigt, deze combinatie van verschillende shots en opnames niet kan worden beschouwd als de 'originele versie'; noch van de binnenlandse, noch van de buitenlandse versie.

De originele titelkaarten die in de Amerikaanse kopie aanwezig waren, worden gebruikt, ook al vertonen ze soms aanzienlijk verval. Nieuw vertaalde en opnieuw gemaakte titelkaarten uit de Nederlandse kopie worden ingevoegd om de ontbrekende toch aan te vullen. Beide kopieën zijn in 4K gescand in het filmlaboratorium van het National Audio-Visual Conservation Center van de Library of Congress in Culpeper, Virginia. Het verhaal is bij Eye geherstructureerd door de twee versies nauwgezet met elkaar te vergelijken, aangezien bij het onderzoek niet het originele script teruggevonden werd. De kleuren werden bij Haghefilm digitaal gerecreëerd volgens het kleurschema van de Nederlandse print. De snelheid is vastgesteld op 19 frames/seconde, wat resulteert in een totale speelduur van 79 minuten.

- Geschreven door: Elif Rongen

PIGS WILL ALWAYS BE PIGS

Duitsland schonk Oekraïne de stille komedie “PIGS ARE ALWAYS PIGS” (1930), opgenomen in de filmfabriek “Ukrainfilm” in Odessa in 1930 door regisseur Hanan Shmain.

De film, die als verloren werd beschouwd, werd in 2015 gevonden in het Duitse Bundesarchiv.

Op 22 augustus 2016 werden dankzij de Ambassade van Oekraïne in Duitsland zeven rollen positieve en negatieve film toegevoegd aan de collectie van het Oleksandr Dovzhenko National Center.

“Vondsten als ‘Pigs...’ zijn zeldzaam en gebeuren meestal toevallig, omdat het Dovzhenka Center helaas nog niet over de middelen beschikt voor een systematische studie van buitenlandse filminstututen, in sommige daarvan, zoals in Tsjechië, Joegoslavië, Duitsland, Frankrijk en Japan, is er ongetwijfeld nog steeds veel Oekraïense stille cinema, die nu als verloren wordt beschouwd. Soms kunnen ze onze huidige ideeën over vroege Oekraïense cinema aanzienlijk veranderen”, aldus Ivan Kozlenko, voormalig directeur van de Oleksandr Dovzhenka National Center, over de terugkeer van de film.

Het is het vermelden waard dat komedies het zeldzaamste genre zijn onder de overgebleven Oekraïense films uit de stille periode, omdat ze de eersten waren die werden verboden nog voordat ze werden uitgebracht vanwege hun kritiek en bespotting van de toenmalige sociale ondeugden. Tot op heden zijn er slechts vijf overgebleven Oekraïense stomme filmkomedies bekend, waarvan “Pigs...” een van de beste is.

“Pigs...” is een geestige, satirische komedie die de spot drijft met de Sovjetbureaucratie, het formalisme dat tot absurditeit is gedreven dankzij wanorde en sabotage, de bourgeoisie en het provincialisme, die ver verwijderd zijn van de historische uitdagingen van die tijd. Op deze wijze komt de film in de buurt van de middenklassekomedies van Mykola Shpykovsky, en vooral zijn legendarische Shkurnyk (1929), gericht op een immanente kritiek op de nieuwe Sovjet-manier van leven. Ze vormen daarmee een apart corpus van vroege Oekraïense satirische filmkomedies.

Hanan Shmayin is nu een volledig vergeten originele regisseur van de Kurbas-school. In de herfst van 1921, toen Kyidramte naar Bila Tserkva verhuisde, trad de 19-jarige Hanan toe tot de toneelstudio die vanuit het theater opereerde. Van 1923 tot 1928 werkte hij in het “Berezoly”, het laboratorium van de regisseur, en assisteerde hij Kurbas bij een aantal producties. In 1930 verhuisde Shmain naar Odessa, waar hij in een filmfabriek begon te werken. In hetzelfde jaar kreeg Hanan een zoon, Ilya, die later een beroemde theoloog en orthodoxe priester werd.

“PIGS ARE ALWAYS PIGS” is Shmain's speelfilmdebuut. In 1936 maakte hij zijn beroemdste film in de Kyiv Film Factory - de komedie “SOMEWHERE IN THE SUMMER”, gebaseerd op het script van Ilf en Petrov met Igor Ilyinsky in de hoofdrol. Het succes van de film wekte de afgunst van collega's, vooral de net gearriveerde Russische regisseurs, met wie gepland was om de onderdrukte Oekraïense filmprofessionals bijna volledig te “vervangen”.

Dit is hoe Shmain's kleindochter, Anna Shmaina-Velikanova, een cultureel onderzoeker en hebreewist, het beschrijft: “Het was zijn beroemde film, waarna Pyrev hem “opat”. En toen Les' Kurbas werd neergeschoten, moesten hij en zijn gezin met spoed vluchten. En zo belandde hij in Moskou.” Het verhaal van Shmain's geweldige redding uit Duitse gevangenschap tijdens de oorlog is ook verbazingwekkend: “Toen de oorlog begon, ging hij in de allereerste dagen naar de militie van Moskou. En hij werd onmiddellijk gevangen genomen. En de ongelooflijke jongens van Bila Tserkva, die zich konden herinneren aan zijn vader, Moisei Shmain, een banketbakker, verborgen hem drie jaar op rij tijdens selecties.

- Geschreven door: Maksym Verteletsky

HURRA, ICH LEBE!

Op 22 februari 1929 had in het Rotterdamse Luxor de speelfilm HURRA, ICH LEBE! zijn eerste Nederlandse vertoning. De film, een komedie over de lotgevallen van Pieter Kruis, een winkelier in Koloniale Waren, was twee maanden daarvoor in Berlijn in première gegaan en had daar goede kritieken gekregen. Vooral hoofdrolspeler Nikolai Kolin werd geprezen en in de kritieken werd geschreven dat hij tijdens de premièrevoorstelling diverse malen een 'open doekje' had gekregen voor zijn spel.

In ons land is de ontvangst niet anders. Goede kritieken en vooral veel waardering voor het komische talent van Kolin. Maar er speelt nog iets anders mee: Hurra, ich lebe! mocht dan wel een Duitse productie zijn met een internationale cast van Duitse, Russische en Engelse acteurs – voor de Nederlandse critici is het feit dat de film zich in Nederland afspeelt en deels in Rotterdam is opgenomen een extra attractie. Een enkele recensent gaat zelfs verder en noemt de film een internationale, Nederlandse coproductie waarbij ook nog vermeld wordt dat de film de beste productie van vaderlandse bodem is die er tot dan toe gemaakt is – dus beter dan de films die hier in de kortstondige bloeiperiode 1915-1923 door Filmfabriek Hollandia of Theo Frenkel sr. zijn gemaakt.

Een vorm van toe-eigening die wat ver gaat. Want al speelt HURRA, ICH LEBE! zich in Nederland af en er inderdaad buitenopnamen van vooral de Rotterdamse haven in de film zijn opgenomen, de film is een volledig Duitse productie. Opgenomen in de filmstudio's in Neu-Babelsberg, ten zuidwesten van Berlijn.

In het tijdschrift 'De koerier' van 7 november 1928 geeft een uitgebreid verslag van de werkzaamheden in de studio. Het fictieve dorpje Buren, waarin het verhaal zich grotendeels afspeelt, is in de studio nagebouwd en heet hier aanvankelijk nog Wormerveer. Men heeft er alles aan gedaan om het een typisch Hollands dorpje te laten zijn – inclusief de altijd wentelende molenwieken –, maar nu eens niet met de 'Urker broeken' en 'Edammer kazen'. Voor de rest verwijst alles naar Nederland: de bekende merknamen Van Nelle's thee, Scholte's advocaat en Bols oude jenever, de plaatsnaamborden en de opschriften op de gebouwen en huizen. Soms nog wel met een kleine spel- of taalfout – zoals de 'gemeendeschool' of 'De moedige zeevarder' (in het daaropvolgende shot overigens goed gespeld) – maar het is overduidelijk dat we ons in Nederland bevinden.

Enkele maanden eerder had regisseur Wilhelm Thiele zich in een gesprek in het 'Rotterdamsch Nieuwsblad' al uitgelaten over het feit waarom de film zich in Nederland afspeelt. Thiele vertelde dat hij een jaar eerder toevallig in Nederland was geweest en gegrepen werd door de filmische kwaliteiten van het Nederlandse landschap – met haar molens en pittoreske dorpjes – en de Rotterdamse haven. Hij had daarop besloten de op de komedie 'Der mutige Seefahrer' van Georg Kayser gebaseerde film in Nederland te situeren; maar in principe had het "evengoed in een Duitsch, een Fransch of een Russisch dorpje kunnen spelen", aldus de auteur van het bovengenoemde artikel in 'De koerier'. Het Nederlandse – of beter gezegd: het Hollandse – is de couleur locale die aan het gegeven is toegevoegd. Maar voor een 'chauvinistische' filmrecensent was dat meer dan genoeg om de film als een Nederlandse coproductie te roemen en aan te prijzen.

Regisseur van de film is Wilhelm Thiele (1890 – 1975), een in Wenen geboren acteur en toneelregisseur die in 1923 de overstap maakte naar de film. Hurra, ich lebe! was al zijn negende film in vijf jaar tijd en past prima in het genre van lichtvoetige komedies waar hij patent op had. Na de komst van de geluidsfilm draaide hij in 1930 de eerste Duitse muziekfilm: Die Drei von der Tankstelle met in de hoofdrollen onder andere Heinz Ruhmann, Willy Fritsch en Lilian Harvey – drie grote sterren uit de Duitse film van de jaren dertig. De film was een groot succes en vestigde Thieles naam in de Duitse filmgeschiedenis. Na de machtsovername door de nationaal-socialisten emigreerde de van Joodse komaf zijnde regisseur naar de Verenigde Staten. Hij draaide er onder andere twee Tarzanfilms en maakte al in 1949 de overstap naar het nieuwe medium televisie. Zijn Duitse successen kom hij evenwel niet meer evenaren. In de jaren zestig ging Thiele terug naar West-Duitsland. Hij regisseerde er nog twee films. Thiele overleed in 1975 in de Verenigde Staten.

De ster van Hurra, ich lebe! is de uit Rusland afkomstige acteur Nikolai Kolin. Hij is in 1878 in Sint Petersburg geboren en werkte tot de Russische revolutie van 1917 als toneelacteur in Moskou. Na de revolutie emigreerde hij naar Frankrijk waar hij opnieuw als acteur zijn geld verdiende. Maar nu ook in films. Zijn eerste filmrol was in LE BRASIER ARDENT (1923); een film die geregisseerd is door de eveneens uit Rusland gevluchte steracteur Ivan Mozzhukhin (in samenwerking met Alexander Volkov). Daarna volgden nog een aantal Franse producties – waaronder NAPOLÉON (1927) van Abel Gance. In 1928 speelde hij in de Frans-Duitse film Geheimnisse des Orients (Alexander Volkov) de hoofdrol speelt als Ali, een schoenmaker die met behulp van een magische fluit zijn dagelijkse leven kan inruilen voor een sprookjeswereld.

Kolin ontving veel lof voor zijn rol en maakte de overstap naar de Duitse filmindustrie

Zijn eerste Duitse film was Hurra, ich lebe!. En wederom steelt Kolin de show. Nu als een sullige dorpskruidenier die ten onrechte voor dood wordt gehouden en de weerloze spil wordt in een spel rond verzekeringsfraude. Maar zoals het een goede komedie betaamt, komt alles uiteindelijk weer op zijn pootjes terecht.

Na Hurra, ich lebe! speelde Kolin nog in tal van Duitse films. Voornamelijk bijrollen als vaderfiguur of oudere heer – tot hij zijn acteurscarrière in 1955 beëindigde. Hij verliet daarop West-Duitsland en emigreerde in naar de Verenigde Staten waar hij in 1973 overleed.

Hurra, ich lebe! is een simpel, pretentieloos verhaal over hoop en bedrog, maar door enscenering en spel een komische achtbaan met als hoogtepunt een geheel over de top gaand bezoek aan een Rotterdamse nachtclub. In een van de bijrollen zien we Gustav Fröhlich als burgemeesterszoon. Fröhlich was een jonge Duitse acteur die in 1922 zijn debuut had gemaakt in de door Theo Frenkel sr. geregisseerde Nederlands-Duitse coproductie De bruut. In 1927 speelde hij de mannelijke hoofdrol in Fritz Langs filmepos Metropolis.

- Geschreven door: Rommy Albers

LA CHUTE DE LA MAISON USHER

Jaar: 1928, Frankrijk

Regie: Jean Epstein

Cast: Marguerite Gance (Lady Madeline Usher), Jean Debucourt (Sir Roderick Usher), Charles Lamy (de vriend), Abel Gance (cafébezoeker)

Op een gure, stormachtige winterdag reist een man per koets naar een afgelegen oord in Engeland om een bezoek te brengen aan zijn oude vriend Roderick Usher. In zijn hand heeft hij een brief, waarin zijn vriend, die hij al jaren niet gezien heeft, hem smeekt om hulp. Maar als hij het slot van de familie Usher nadert, dat dreigend oprijst in het moerasachtige landschap, wil zelfs de koetsier hem voor geen goud verder brengen.

Al snel komt de man er dan ook achter dat er iets niet pluis is in huize Usher. Roderick is geobsedeerd door het schilderen van zijn vrouw Madeline. Hij maakt haar portret voor in de familiegalery, maar hij heeft niet veel tijd meer, want ze lijdt aan een dodelijke ziekte. Het schilderij is griezelig echt, bijna meer levend dan de Madeline van vlees en bloed, die zelf steeds zieker wordt naarmate het schilderij vordert. Als hij haar wang schildert, tast zij met een gepijnigde blik naar haar gezicht. Het doet denken aan Oscar Wildes boek 'The picture of Dorian Gray', maar dan omgekeerd: Dorian Gray blijft eeuwig jong en mooi, terwijl hij op zijn geschilderde portret veroudert.

'LA CHUTE DE LA MAISON USHER' Is de verfilming van meerdere griezelverhalen van Edgar Allan Poe, waaronder The Fall of the House of Usher uit 1839 en The Oval Portrait uit 1942. Voor deze dus toen al bijna 100 jaar oude verhalen trok de regisseur Jean Epstein de modernste middelen van de avant-gardefilm uit de kast, van windmachines en snelle montage tot slow motion, en de film is visueel dan ook overweldigend. Niet alleen de bewoners van het slot houden elkaar in een wurggreep, ook als kijker ben je aan het doek gekluisterd.

MACABERE BRUID

Terwijl Roderick en Madeline in het gelijknamige verhaal van Poe broer en zus zijn, zijn ze in de film getrouwd. Als een macabere bruid zweeft Madeline, die gespeeld wordt door Marguerite Gance, de echtgenote van Abel Gance (de beroemde regisseur zelf heeft ook een kleine rol als cafébezoeker), lijdzaam door het beeld. Zij heeft geen tekst; zij wordt alleen bekeken en de film draait vooral om de evenzeer getergde Roderick. We zien zijn obsessie voor Madeline steeds sterker worden in slow motion opnames.

Het vertragen van de tijd speelt in deze film een belangrijke rol. Regisseur Jean Epstein gebruikte een speciale high speed camera, waarmee een groot aantal beeldjes per seconde kon worden opgenomen. Deze techniek zette hij echter niet simpelweg in als een truc om het spektakel te vergroten, maar juist om het realisme te versterken. Alle facetten van gezichtsuitdrukkingen, die met het blote oog niet zichtbaar zouden zijn, komen zo in beeld. Zo kunnen we het hele scala van emoties van Roderick volgen, die indringend gespeeld wordt door Jean Debucourt. Hoe excentriek zijn gedrag ook is, je voelt als kijker volledig met hem mee. De huisdokter daarentegen, is juist een griezelig personage door het volkomen ontbreken van emoties op zijn gezicht. Door de weerkaatsing van zijn bril kunnen we hem vaak niet in de ogen kijken.

De buitenscènes zijn in ijzig lavendelblauw getint (een techniek waarbij de filmstrook in een kleurbad wordt gelegd), en dat versterkt de claustrofobische sfeer van het met kaarsen verlichte landhuis. De camera zwiert op en neer, alsof deze wordt meegesleept door de wind, en je krijgt bijna letterlijk kippenvel op je armen. Ondanks de Engelse settings van Poe's verhalen bleef de cameraploeg in Frankrijk; er werd er onder meer in Bretagne gefilmd. Hier ontstond bij Epstein een fascinatie voor dit gebied, wat leidde tot het vissersdrama Finis Terrae, een lofzang op de ruige natuur op de Bretonse eilanden.

DE VERBEELDING VAN MUZIEK

Het is diezelfde natuur die Epstein in 'La Chute de la maison Usher' inzette om muziek in de film te verbeelden, zoals het gitaarspel van Roderick. Close-ups van zijn hand op de snaren worden in een steeds snellere montage afgewisseld met dromerige shots van een glinsterende zee, een in nevelen gehuld meer en heen en weer wiegende takken. Schijnbaar staan deze shots los van het verhaal en de plek waar we op dat moment zijn, maar ze weerspiegelen de melancholie en rusteloosheid van Roderick. Deze montage werkt net als muziek, die ons mee kan nemen naar een andere plek en beelden en gevoelens kan oproepen.

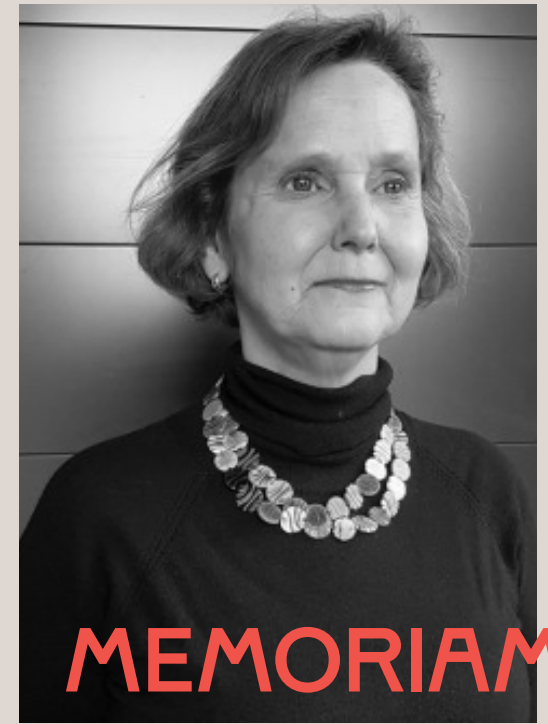
Henri Langlois, één van de oprichters van de Cinémathèque française in Parijs, preees deze film dan ook door hem te vergelijken met een muziekstuk van componist Debussy. Door deze muzikaliteit wordt La Chute op festivals ook wel eens echt stil, dus zonder begeleidende muziek, vertoond. Dat zal op dit NSFF uiteraard niet gebeuren, maar we kunnen het gerust aan de gerenommeerde componist Gabriel Thibaudreau en harpiste Elizabeth-Jane Hurley overlaten om deze film met hun muziek naar een nog hoger plan te tillen.

Bij de voorstelling van deze film, die in Nederland in 1931 door de keuringscommissie werd beoordeeld als "waaninnig" en daarom alleen geschikt voor 14 jaar en ouder, vertonen we een recente digitalisering van de analoge restauratie die uitgevoerd werd door het Koninklijk Belgisch Filmarchief (CINEMATEK). Deze kopie is afkomstig uit de collectie van Eye Filmmuseum, dat een nitraatkopie ter beschikking stelde voor de restauratie. Het negatief van de film ligt bij de Cinémathèque française.

- Geschreven door: Vera de Lange

OVER VERA DE LANGE

Vera de Lange schrijft over film, kunst en fotografie in het interbellum. Ze werkte mee aan tentoonstellingen en onderzoeksprojecten voor onder meer Museum MORE, Stadsarchief Amsterdam en Eye Filmmuseum. Ook leverde ze bijdragen aan diverse tentoonstellingscatalogi, waaronder Modern Perspectives: Foto en film Amsterdam 1920-1940 en Nieuwe Kaders: Schilderkunst, fotografie en film 1920-1940. Onder de naam verascoop schrijft zij een blog over film- en museumcultuur.

IN MEMORIAM MARLEEN LABIJT

In december bereikte ons het droevige nieuws van de plotse dood van Marleen Labijt. Marleen werkte al ruim 30 jaar met enorme passie en bevoegenheid voor Eye Filmmuseum waar ze aanvankelijk de boekingen deed voor de titels die Eye in heel Nederland distribueerde. Vervolgens behandelde ze meer dan 20 jaar lang alle aanvragen voor het gebruik van films uit het archief. Met groot enthousiasme promootte ze de restauraties van Eye in binnen- en buitenland en hielp ze programmeurs van festivals, filmmusea en alle mogelijke theaters met de vertoning van films uit de collectie van het filmmuseum over heel de wereld.

In deze rol leerde ook het Nederlands Silent Film Festival Marleen kennen. Strikt, maar met een enorm groot hart, zowel voor de films en haar collega's bij Eye, als voor de vertoners, die ze altijd bijstond met raad en daad. Marleen was van groot belang bij het opstarten van ons festival. Ze gidste ons door alle processen en complicaties en ondersteunde ons waar ze maar kon. Ook in de moeilijke coronajaren was ze bijzonder behulpzaam en hielp ze ons in het complexe proces om het festival op korte tijd volledig online te organiseren.

Met pijn in het hart nemen we afscheid van Marleen Labijt. Uit dankbaarheid voor alles wat ze voor ons en voor de gehele internationale filmgemeenschap betekend heeft, dragen we de vertoning van Au secours! en La chute de la maison Usher aan haar op. We wensen zowel haar familie, haar vrienden als haar collega's veel sterkte bij dit grote verlies.

COLOFON

ORGANISATIE

Artistieke en zakelijke leiding/director: Daan van den Hurk

Programmering en onderzoek: Martine Bouw

Productie: Imke van den Hurk

Marketing & communicatie: Moniek Louwers – DEJA VI

Hoofd techniek: Wim Corbeij

Projectie DCP: Jasper Spoelstra

Vrijwilligers: Dijun Lin, Jeroen Maasland, Jan Prummel, René van Hoek, Sander Duijneveldt, Oguz Uysal, Charles Knibbeler. Wim Corbeij

STICHTING ZOLDERKAMERTJESKLASSIEK

Bestuur: Dennis Metz, Lily Mrofcynski, Manon Willems

VIDEO, FOTOGRAFIE + BRANDING

Registratie: Frans Mrofcynski

Fotografie: Moniek Louwers, Frans Mrofcynski

Branding: Willem van Kollenburg

PROGRAMMA

Presentatie: Daan van den Hurk, Elif Rongen-Kaynakçi, Anniké Kross, Mette Peters, Anke Brouwers, Kate Saccone

Musici: Daan van den Hurk, Emma van Dobben, Frank van der Star, Bart Soeters, Meg Morley, Maud Nelissen, Elizabeth-Jane Baldry, Richard Siedhof, Mykyta Sierov, Gabriel Thibaudeau

CATALOGUS

Tekst: Daan van den Hurk, Martine Bouw, Anke Brouwers, Kate Saccone, Elif Rongen-Kaynakçi, Maggie Hennefeld, Rommy Albers, Maksym Verteletsky, Vera de Lange, Mette Peters

Vormgeving: Moniek Louwers

PARTNERS

Culturele partners: Pand P, Parktheater Eindhoven, Eye Filmmuseum

Mede mogelijk gemaakt door: Impulsgelden Kunstloc Brabant, Stichting Cultuur Eindhoven, Prins Bernhard Cultuurfonds, Cultuurstation

Speciale dank: The Social Hub, Hotel Parkzicht, Eye Filmmuseum, Lobster, Dovzhenko Centre, Bundesarchiv, Murnau Stiftung, CINEMATEK, Dansk Film Institut, Österreichisches Filmmuseum, Yale Film Archive, Light Cone, British Film Institute, Kino Lorber, Kaboom Animation Festival, Filmtechniek, Filmhuis Gouda, Filmhuis Hofdael, Cultuurstation, Filmhub Zuid, Marleen Labijt, Elif Rongen-Kaynakçi, Leenke Ripmeester, Rommy Albers, Frank Roumen, Jasper Spoelstra, Ron Salari, Serge Bromberg, Maria Chiba, Bryony Dixon, Janneke van Dalen, Florian Haag, Mette Peters, Bruno Mestdagh, Ivo Blom, Vera de Lange, Maggie Hennefeld, Anita Tromp, Laura Bertram, Ingrid van Zummeren, Lynn Ansems, Henrik Holm, Wendy Rijken, Pieter-Jan Smit

